

Unitatea de învățare nr. 3

3. PRINCIPII ȘI MODELE DE EDUCAȚIE INTERCULTURALĂ

Asist. drd. Ioana Stăncescu

3.1. Principii ale educației interculturale

3.2. Modele de educație interculturală

Obiectivele unității de învățare nr. 3

Pe parcursul și la sfârșitul acestei unități de învățare, cursanții vor fi capabili:

- ✓ să definească noțiunile cheie, specifice acestei unități de învățare;
- ✓ să utilizeze/opereze cu aceste concepte în diverse contexte de instruire, metodice etc.;
- ✓ să precizeze principiile educației interculturale;
- ✓ să prezinte modalități concrete de aplicare în practica educațională a principiilor educației interculturale;
- ✓ să analizeze modelele de educație interculturală prezentate;
- ✓ să propună și alte modele de realizare a educației interculturale în spațiul școlii.

→ **Concepte cheie:** *principii de educație interculturală, modele de educație interculturală, competențe interculturale*

3.1. Principii ale educației interculturale

Educația interculturală reprezintă o educație a relațiilor interpersonale, care implică membri ai unor culturi diferite, al cărei obiectiv fundamental este de a crește eficiența relațiilor interculturale, de a mări gradul de deschidere, de toleranță, de acceptare a celuilalt (Cozma, 2001).

Integrarea educației interculturale în spațiul școlii este un proces complex și deloc facil, care solicită competențe și demersuri specifice din partea cadrelor didactice. Pentru a realiza educația de tip intercultural, cadrele didactice trebuie să aibă în vedere principiile generale ale educației interculturale.

Acestea sunt prezentate în *UNESCO Guidelines on Intercultural Education*, document publicat de UNESCO în 2006:

Principiul I: *Educația interculturală respectă identitatea culturală a elevilor prin asigurarea unei educații adecvate din punct de vedere cultural, responsabile și de calitate pentru toți.*

Principiul II: *Educația interculturală furnizează fiecărui elev cunoștințe, atitudini și deprinderi culturale necesare pentru o participare socială activă.*

Principiul III: *Educația interculturală furnizează tuturor elevilor cunoștințe, atitudini și deprinderi culturale care le permit acestora să respecte, să înțeleagă și să se solidarizeze*

cu celelalte grupuri etnice, sociale, culturale și religioase și cu celelalte națiuni. (UNESCO, 2006, 32-38)

În același document sunt precizate modalități concrete de respectare a acestor principii în practica școlară. În tabelul de mai jos, sunt prezentate aceste modalități, care se referă la redimensionările ce trebuie să aibă loc la nivelul curriculum-ului, al metodelor și mijloacelor de învățământ, al metodelor de evaluare, al limbii utilizate în procesul educațional, la nivelul formării inițiale și continue a profesorilor, la nivelul organizării mediului educațional și al relației școală-comunitate.

Principiul I: <i>Educația interculturală respectă identitatea culturală a elevilor prin asigurarea unei educații adecvate din punct de vedere cultural, responsabile și de calitate pentru toți.</i>
Acest principiu poate fi realizat prin:
1. Utilizarea unui <i>curriculum</i> și a unor <i>mijloace de învățământ</i> care trebuie: <ul style="list-style-type: none">➤ să valorifice cunoștințele și experiențele anterioare ale elevilor;➤ să încorporeze istoria, cunoștințele, sistemul de valori, aspirațiile sociale, economice și culturale ale celor care învață;➤ să îi ajute pe elevi să înțeleagă și să aprecieze moștenirea lor culturală;➤ să dezvolte respectul pentru identitatea culturală, limba și valorile celor care învață;➤ să valorifice resursele locale.
2. Utilizarea acelor <i>metode de instruire</i> care: <ul style="list-style-type: none">➤ să fie adecvate din punct de vedere cultural;➤ să se bazeze pe tehnici de învățare practică, participativă și contextualizată.
3. Utilizarea unor <i>metode de evaluare</i> adecvate din punct de vedere cultural.
4. Alegerea unei <i>limbi</i> pentru realizarea instrucției care să includă, acolo unde este posibil, limba maternă a celor ce învață.
5. Realizarea unei <i>formări adecvate a profesorilor</i> care să aibă ca obiective: <ul style="list-style-type: none">➤ familiarizarea profesorilor cu moștenirea culturală a propriei țări;➤ familiarizarea profesorilor cu metode de predare participativă, practică și contextualizată;➤ conștientizarea trebuințelor culturale și educaționale ale grupurilor minoritare;➤ formarea abilității de adaptare a conținuturilor educaționale, a metodelor și mijloacelor de învățământ la trebuințele grupurilor minoritare;➤ conștientizarea faptului că diversitatea poate reprezenta o resursă educațională importantă în spațiul clasei de elevi, de care pot beneficia toți elevii.
6. Promovarea unor <i>medii de învățare</i> care să respecte diversitatea culturală.
7. Realizarea unei <i>interacțiuni între școală și comunitate</i> și implicarea elevilor și/sau a comunității în procesul educațional prin: <ul style="list-style-type: none">➤ perceperea școlii ca un centru de activități sociale și culturale, concepute atât în scopuri educaționale, dar servind și comunitatea;➤ recunoașterea rolului elevilor ca purtători și transmițători ai culturii;➤ descentralizarea în vederea utilizării unor conținuturi și metode care iau în considerare diferențele culturale și instituționale de la o regiune la alta;➤ participarea elevilor, părinților, a altor reprezentanți ai comunității locale,

<p>precum și a profesorilor - toți aceștia având background-uri culturale diferite -, la managementul școlii, la luarea deciziilor, la planificarea și implementarea programelor educaționale, la realizarea unui curriculum și a unor materiale didactice adecvate.</p>
<p>Principiul II: <i>Educația interculturală furnizează fiecărui elev cunoștințe, atitudini și deprinderi culturale necesare pentru o participare socială activă și totală.</i> Acest principiu poate fi realizat prin:</p>
<p>1. <i>Garantarea șanselor egale</i> în educație prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ asigurarea accesului la toate formele de educație pentru toate grupurile culturale; ➤ eliminarea tuturor formelor de discriminare din sistemul educațional; ➤ adoptarea unor măsuri care să faciliteze integrarea în sistemul educațional a grupurilor cu nevoi culturale speciale; ➤ asigurarea șanselor egale de participare la procesul de învățare; ➤ organizarea unor medii de învățare non-discriminatorii, securizante și pacifiste;
<p>2. Utilizarea unui <i>curriculum și a unor mijloace de învățământ</i> care:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ să transmită majoritarilor cunoștințe despre istoria, tradițiile, limba și cultura minorităților; ➤ să transmită minoritarilor cunoștințe despre societatea respectivă ca întreg; ➤ să elimine prejudecățile în legătură cu grupurile diferite cultural față de populația majoritară; ➤ să implice sisteme culturale variate prin prezentarea cunoștințelor din diferite perspective culturale;
<p>3. Utilizarea acelor <i>metode de instruire</i> adecvate care:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ să promoveze participarea activă a tuturor elevilor la procesul învățării; ➤ să combine metode de predare formale și non-formale, tradiționale și moderne; ➤ să promoveze un mediu de învățare activ.
<p>4. Definirea clară și <i>evaluarea</i> realizată cu acuratețe a rezultatelor învățării - cunoștințe, deprinderi, atitudini și valori.</p>
<p>5. Utilizarea unui <i>limbaj</i> adecvat în procesul educațional: fiecare elev trebuie să-și formeze capacitatea de a comunica, de a se exprima, de a asculta și de a se angaja într-un dialog în limba maternă, în limba oficială a țării respective și într-una sau mai multe limbi străine.</p>
<p>6. Realizarea unei <i>formări inițiale și continue a profesorilor</i> care să furnizeze acestora:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ o înțelegere profundă a paradigmei interculturale în educație și a implicațiilor acesteia pentru transformarea practicii din clasa de elevi, din școală și din comunitate; ➤ o conștientizare a rolului pe care educația îl poate juca în lupta împotriva rasismului și discriminării; ➤ o abordare a educației și învățării bazată pe respectarea drepturilor omului; ➤ competențe în design-ul, implementarea și evaluarea curriculumului la decizia școlii, bazat pe nevoile și aspirațiile elevilor și comunităților cărora le aparțin; ➤ abilități de a integra copiii din culturi minoritare în procesul învățării; ➤ abilități de a gestiona eficient eterogenitatea din spațiul clasei;

<ul style="list-style-type: none"> ➤ metode și tehnici de observare, ascultare și comunicare interculturală; ➤ proceduri adecvate de evaluare.
<p>Principiul III: <i>Educația interculturală furnizează tuturor elevilor cunoștințe, atitudini și deprinderi culturale care le permit acestora să respecte, să înțeleagă și să se solidarizeze cu celelalte grupuri etnice, sociale, culturale și religioase și cu celelalte națiuni.</i> Acest principiu poate fi realizat prin:</p>
<p>1. Dezvoltarea unui <i>curriculum</i> care să contribuie la:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ descoperirea diversității culturale, conștientizarea valorii acestora și a respectului pentru moștenirea culturală; ➤ conștientizarea necesității luptei împotriva rasismului și discriminării; ➤ cunoștințe despre moștenirea culturală a propriei țări prin predarea istoriei, geografiei, limbii și literaturii, disciplinelor artistice și estetice și a disciplinelor științifice și tehnologice; ➤ înțelegerea și respectul față de toți oamenii, față de cultura, civilizația, valorile și stilurile de viață ale grupurilor culturale minoritare din acea țară, dar și ale altor națiuni; ➤ conștientizarea necesității relațiilor dintre oameni și națiuni; ➤ conștientizarea nu numai a drepturilor, dar și a îndatoririlor oamenilor și ale grupurilor culturale unele față de altele; ➤ înțelegerea necesității solidarității internaționale și a cooperării; ➤ respectarea diferitelor pattern-uri de gândire.
<p>2. Utilizarea unor <i>metode de instruire</i> adecvate care:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ să trateze moștenirea culturală, experiența și contribuțiile diferitelor grupuri etnice cu respect și prețuire; ➤ să asigure un context egalitarist al învățării; ➤ să corespundă valorilor interiorizate; ➤ să furnizeze proiecte interdisciplinare.
<p>3. Achiziționarea unor <i>competențe de comunicare</i> și cooperare dincolo de barierele culturale și de a împărtăși și coopera cu ceilalți prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ contacte directe și schimburi permanente între elevi, studenți, profesori și alți educatori din diferite țări și contexte culturale; ➤ implementarea unor proiecte comune între unități și instituții din diferite țări, în scopul rezolvării unor probleme comune; ➤ realizarea unei rețele de internet, care să le permită elevilor, studenților și cercetătorilor din diferite zone să lucreze având în vedere aceleași obiective; ➤ dezvoltarea unor abilități de rezolvare a conflictelor și de mediere;
<p>4. Predarea și învățarea <i>limbilor străine</i> și accentuarea componentei culturale a predării limbii.</p>
<p>5. Realizarea unei <i>formări inițiale și continue</i> adecvate a profesorilor care să-și propună să realizeze:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ conștientizarea valorii diversității și a dreptului fiecăruia de a fi diferit; ➤ conștientizarea rolului pe care comunitățile locale, limba și practicile sociale îl joacă în procesul învățării și în construcția identității fiecărei persoane în societate; ➤ cunoașterea istoriei civilizației și antropologiei, astfel încât să faciliteze o mai

bună înțelegere și transmiterea ideii naturii plurale, dinamice, relative și complementare a culturilor;

- competențe sociale și politice care să conducă la o permanentă promovare a participării sociale active în managementul școlii și în design-ul, implementarea și evaluarea programelor și proiectelor educaționale;
- abilitatea de a-i motiva pe elevi să învețe despre ceilalți și să-i înțeleagă;
- dezvoltarea unor tehnici de observare, ascultare empatică și comunicare interculturală.

(Adaptat după UNESCO, 2006, 32-38)

La principiile generale prezentate mai sus, putem adăuga și altele specifice, cu caracter aplicativ important. Ivăsiuc, Koreck și Kóvári (2010, 12-13) prezintă câteva dintre aceste principii:

- ❖ în cadrul educației interculturale, *eterogenitatea este considerată o normă* și nu un handicap. Această eterogenitate, ca respingere a omogenității etnice, culturale, identitare și de interese, reprezintă negarea totalitarismului și un mijloc de garantare a valorilor societății deschise și democratice;
- ❖ un al doilea principiu al educației interculturale este acela că *indivizii fac parte din grupuri care sunt în permanență supuse unui proces de „metisaj producător de diversitate”* (Meunier, 2007, apud. Ivăsiuc, Koreck și Kovari 2010, 12). Potrivit acestui principiu, orice cultură este în permanentă schimbare datorită permeabilității sale la influențele din exterior. Într-un astfel de context, prejudecățile și stereotipurile rigide sunt mai ușor de demontat;
- ❖ un alt principiu îl reprezintă *deschiderea către alteritate*, pentru a o putea înțelege prin prisma valorilor sale. Astfel, individul trebuie „să se deplaseze” de la centrul pe care îl reprezintă propria cultură și propriile norme spre exterior, pentru a putea privi către valorile alterității;
- ❖ un al patrulea principiu al educației interculturale rezidă în promovarea unui dialog constant între culturi, de pe poziții de egalitate. Astfel, judecățile de valoare sunt înlăturate, diferența nu mai este stigmatizată, ci, dimpotrivă, se pune accentul pe ceea ce indivizii au în comun, ceea ce le permite folosirea aceluiași limbaj, înțelegerea și valorizarea reciprocă.

Analizând principiile educației interculturale prezentate mai sus, putem sintetiza câteva aspecte esențiale, definitorii pentru educația interculturală:

- educația interculturală este o educație a tuturor, a minoritarilor și majoritarilor deopotrivă;
- educația interculturală nu trebuie să se limiteze la curriculum-ul unei singure discipline, abordarea interdisciplinară fiind extrem de importantă;
- formarea inițială și continuă a cadrelor didactice în ceea ce privește educația interculturală devine o necesitate;
- valorizarea diferențelor și respectarea alterității sunt probleme esențiale în educația interculturală.

Pentru a putea realiza o educație interculturală autentică, educatorii trebuie, în primul rând, să cunoască principiile educației interculturale și, cu necesitate, să le aplice în practica educațională.

???? Reflecție necesară:

Exemplificați modalități concrete de implementare a principiilor educației interculturale în practica educațională.

3.2. Modele de educație interculturală

Modelele de educație interculturală și de formare a competențelor interculturale prezentate în literatura de specialitate constituie repere importante în realizarea educației interculturale, având valoare de ghid pentru practicienii din domeniul educațional.

Butnaru (2009, 581-585) prezintă trei astfel de modele: modelul dezvoltării competenței interculturale al lui J. Banks, modelul dezvoltării sensibilității interculturale propus de M. J. Bennett și modelul competenței de comunicare interculturală elaborat de B.D. Ruben.

Modelul dezvoltării competenței interculturale (J. Banks): acest model propune o viziune stadială de dezvoltare a competenței interculturale, ce poate fi aplicată la orice grup etnic sau rasial. Stadiile specifice dezvoltării competențelor interculturale sunt, în concepția autorului, următoarele:

- *captivitatea psihologică etnică* – indivizii interiorizează stereotipurile și credințele negative față de propriul grup (de obicei membrii grupului minoritar);
- *encapsularea etnică* – cultura dominantă interiorizează mitul despre inferioritatea altor grupuri, iar grupurile marginalizate devin insulare; acest stadiu este caracterizat de etnocentrism;
- *clarificarea identității etnice* – grupurile etnice (majoritari și minoritari) încep să perceapă propriile caracteristici, pozitive și negative; acest stadiu este cel al autoacceptării;
- *bietnicitatea* – se manifestă prin dorința indivizilor de a face parte din două culturi, cea minoritară și cea majoritară;
- *multietnicitatea și naționalismul reflectiv* – dobândirea competenței interculturale, care le permite oamenilor să devină cetățeni responsabili, reflectivi și activi;
- *globalismul și competența globală* – persoanele devin capabile să realizeze un echilibru între identitatea etnică, cea națională și cea globală.

Banks consideră că fiecare stadiu reprezintă un proces de dezvoltare și că stadiile nu trebuie privite într-o succesiune liniară, fiind posibil ca unii indivizi să nu treacă niciodată printr-un anumit stadiu.

Modelul dezvoltării sensibilității interculturale (M. J. Bennett) identifică stadiile trecerii de la etnocentrism la etnorelativism:

- *negarea* – lipsa de cunoaștere a diferenței;
- *apărarea* – indivizii înțeleg că există diferențe, dar își păstrează concepția culturală, considerând superioară propria cultură și inferioară cealaltă cultură;
- *minimizarea diferențelor*;
- *acceptarea* – reprezintă începutul trecerii de la etnocentrism la etnorelativism; oamenii recunosc că și ceilalți au valorile și concepțiile lor și încep să le respecte;
- *adaptarea* – schimbările comportamentale ale oamenilor sub impactul normelor altor culturi;

- integrarea – persoanele sunt capabile să reconcilieze diferențele culturale și să-și construiască o identitate multiculturală..

Potrivit acestui model, se consideră că pe măsură ce experiențele persoanei cu ceilalți, diferiți cultural, devin mai complexe, competențele în relațiile interculturale se consolidează.

Modelul competenței de comunicare interculturală (B.D. Ruben) prezintă un inventar de trăsături și capacități necesare în gestionarea eficientă a relațiilor interculturale.

Acestea sunt:

- manifestarea respectului – nevoia de a manifesta respect față de alții și de a fi respectat;
- orientarea către cunoaștere;
- empatia;
- managementul interacțiunii;
- comportamentul de rol;
- toleranța la ambiguitate;
- calitatea interacțiunii cu celălalt.

Modelele de educație interculturală prezentate aduc beneficii importante practicienilor din domeniul educației. Astfel, „modelele procesuale ale competenței interculturale le permit educatorilor să-și înțeleagă comportamentele, inclusiv rezistențele, să structureze conținuturile cursurilor, să creeze medii care să favorizeze învățarea. Aceste modele permit evaluarea comportamentului, atitudinilor profesorilor și a interacțiunilor lor cu elevi diferiți rasial și etnic. Identitatea rasială a profesorilor le influențează cadrele de referință cognitive, afective și comportamentale” (Butnaru, 2009, 583).

???? Reflecție necesară:

Alegeți unul dintre modelele prezentate mai sus și exemplificați pe o situație concretă.

APLICAȚIE

Realizați o schiță a unui proiect de educație interculturală, utilizând structura propusă mai jos:

- ❖ **Titlul proiectului:**
- ❖ **Argument:**
- ❖ **Durata:**
- ❖ **Grup-țintă:**
- ❖ **Scopul proiectului:**
- ❖ **Obiectivele proiectului:**
- ❖ **Activități:**
- ❖ **Resurse umane:**
- ❖ **Resurse materiale:**
- ❖ **Rezultate așteptate:**

Evaluarea proiectului

Bibliografie:

- 1.***. (2006). *UNESCO Guidelines on Intercultural Education*. Paris: UNESCO.
- 2.Butnaru, S. (2009). *Educația pentru diversitate culturală*. În Cucoș, C. (coord.). (2009). *Psihopedagogie pentru examenele de definitivare și grade didactice*. Ediția a III-a. Iași: Editura Polirom.
- 3.Coza, T. (2001). *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*. Iași: Editura Polirom.
- 4.Ivasiuc, A., Koreck, M., Kővári, R. (2010). *Educația interculturală: de la teorie la practică. Implementarea educației interculturale în școli multietnice din România. Raport de cercetare al Agenției de Dezvoltare Comunitară „Împreună”*.
<http://www.agentiaimpreuna.ro/uploads/educatia%20interculturala.pdf>